

DECÀLEG DELS MOTIUS PELS QUE
UNA OBRA D'ART POT PASSAR A
DIPÒSIT JUDICIAL

PATRIMONI NACIONAL

Nova exposició temporal al MNAC

Una obra de Núria Güell

30 de juny del 2024, Barcelona

ÍNDEX

1.- COM A TRANSACCIÓ ECONÒMICA ENTRE GRUPS PERTANYENTS AL CRIM ORGANITZAT	- 4 -
2.- ART ROBAT COM A PÒLISSA D'ASSEGURANÇA	- 5 -
3.- COM A OBJECTE DE SAQUEIG O TRÀFIC APROFITANT EL CAOS GENERAT PER UN CONFLICTE BÈL·LIC	- 6 -
4.- FALSIFICACIÓ	- 8 -
5.- PLET PER HERÈNCIES	- 9 -
6.- OBRES VENUEDES PER CAPELLANS, BISBES O MONGES DESITJOSOS D'UN INGRÉS EXTRA	- 10 -
7.- CONTRABAN D'OBRES D'ART	- 11 -
8.- DEUTES FISCALS O DESPESES JUDICIALS	- 12 -
9.- CONFUSIÓ ENTRE ALLÒ PÚBLIC I ALLÒ PRIVAT PER PART DE POLÍTICS I ADMINISTRACIÓ ESTATAL	- 14 -
10.- ART COM A MITJÀ PER AL BLANQUEIG DE DINERS	- 15 -
EPÍLEG*: DACIÓ EN PAGAMENT	- 17 -
GALERIA D'IMATGES	- 18 -

1.- COM A TRANSACCIÓ ECONÒMICA ENTRE GRUPS PERTANYENTS AL CRIM ORGANITZAT

La nit del 5 d'abril del 1988, Antonio Jorge Carrancio i Luis Aníbal Medina van entrar sense gaires complicacions a la Fundació Miró i es van endur 6 pintures, entre elles el *Retrat d'una vaileta* (**imatge 1**). La seva intenció era intercanviar-les per una partida de cocaïna a Itàlia. Tres de les pintures es van amagar a una falsa paret d'un magatzem de fruites a Palència, i les altres 3 es van enterrar a una masia abandonada a prop de Perelló. Les pintures es van recuperar uns dos mesos després de l'espoli amb l'ajuda de la *Criminalpol* italiana, que va detenir un dels autors a Milà, mentre intentava arribar a un acord amb l'hampa per a bescanviar-les per cocaïna.

Els mateixos lladres van confessar que tenien planejat robar al Museu Picasso de Barcelona.

2.- ART ROBAT COM A PÒLISSA D'ASSEGURANÇA

El robatori i el trànsit d'obres d'art per part de diferents organitzacions criminals per fer-lo servir com a aval per a negociar amb l'estat, o reduir sentències en cas de condemnes, és un clàssic.

De les moltes històries novel·lesques sobre aquestes organitzacions mafioses, n'hi ha una que es troba entre les meves favorites, la del quadre de Caravaggio (**imatge 2**). La pintura, valorada en 20 milions de dòlars, va ser espoliada d'una església de Palerm una nit plujosa de l'octubre del 1969, i encara no ha aparegut. La malifeta esdevingué així un símbol del secretisme de la Cosa Nostra, i és un dels robatoris d'art més cèlebres de la història. Encara avui, l'FBI el manté al seu *Top Ten* de delictes artístics sense resoldre i continua demanant informació a qui la pugui facilitar.

La principal virtut d'aquesta història és que periòdicament s'enriqueix amb noves hipòtesis, amb nous relats aportats per vells mafiosos penedit que volen millorar les condicions carceràries. Tots ells han escoltat rumors sobre la Nativitat de Carvaggio, i tots han explicat alguna cosa. Es descobreixen nous girs en històries que mai no es van acabar de tancar, o fins i tot realitats que difereixen del que fins ara es considerava la veritat oficial.

El primer relat que va arribar va ser que, després de diversos intents infructuosos de venda, la màfia va decidir ficar la tela en una caixa de ferro i enterrar-la amb cinc quilos de cocaïna, tot esperant un millor moment. Els *Carabinieri* van anar al lloc que va indicar el penedit, però la pintura no va aparèixer. Un dels penedit més fiables, Francesco Marino Mannoia, va explicar al jutge Giovanni Falcone que va participar en el robatori, però que en arrencar la tela se'ls va trencar i la van cremar. Al final va resultar que es va confondre amb un altre robatori per aquestes mateixes dates a una església propera.

Giovanni Brusca, qui va detonar la bomba que va assassinar el jutge Falcone el 1992, va dir que la pintura havia estat oferta a l'Estat a canvi d'una millora de les condicions carceràries per als mafiosos, i que l'Estat no va acceptar el bescanvi. Un altre penedit va afirmar el 2001 que la tela presidia les reunions de la cúpula de la màfia siciliana com a símbol de prestigi, i Gaspare Spatuzza, el 2009, va dir que la tela es va amagar en un estable i va acabar devorada per porcs i ratolins.

Fins que el 2018, un altre penedit del mateix clan, Gaetano Grado, es va atre-

vir a revelar el destí de la famosa pintura. Segons li va explicar a la Comissió parlamentària antimàfia, el robatori del quadre de Caravaggio hauria estat obra de simples lladres, encara que pocs mesos després va acabar en mans de Gaetano Badalamenti, un poderós capo de la Cosa Nostra famós per ser el creador de la trama coneguda com a *Pizza Connection*, una xarxa de venda de drogues a través de pizzeries dels EUA.

Segons el seu testimoni, la cúpula mafiosa al complet va voler reunir-se al voltant de la pintura abans de decidir el seu destí, i després de la reunió, el Capo va fer trucar un marxant d'art de Suïssa, país amb el que mantenia fluïdes relacions financeres. Van traslladar la tela a Suïssa en un camió frigorífic i la van dividir en trossos. Quatre, sis o vuit, no se sap prou bé. Se suposa que avui es trobaran en col·leccions privades de qualsevol lloc del món, cosa que alimenta l'esperança de recuperar-los.

3.- COM A OBJECTE DE SAQUEIG O TRÀFIC APROFITANT EL CAOS GENERAT PER UN CONFLICTE BÈL·LIC

L'impressionista francès Camille Pissaro va pintar *Rue Saint Honoré a la tarda. Efecte de la pluja (imatge 3)* el 1897. El 1900, el llenç va ser adquirit en una galeria de París per Julius Cassirer, un empresari alemany jueu que s'havia fet milionari amb una empresa de cablejat per a l'enllumenat elèctric.

El seu fill Fritz va heretar el quadre, que va passar a la seva dona Lilly quan Fritz va morir el 1926. Ella es va tornar a casar amb Otto Neubauer, prestigiós oncòleg i director d'una clínica a Munic. Amb l'ascens de Hitler, Lilly i Otto, tement per la seva vida, van decidir fugir d'Alemanya. Va ser llavors quan van pensar en la pintura com a bitllet de sortida. Van vendre el quadre a Jakob Scheidwimmer, funcionari de la Cambra de Belles Arts del Reich, a canvi dels visats i uns 360 dòlars de l'època, cosa que els va permetre sortir d'Alemanya i arribar als EUA.

Scheidwimmer va traspasar la pintura a un altre marxant, d'origen jueu, que va intentar escapar d'Europa per Rotterdam. En aquest port la Gestapo el va confiscar i va ser venut a Berlín el 1943 a un comprador anònim.

El 1948, Lilly va iniciar una reclamació a Alemanya i el 1958 el Govern federal li va concedir una compensació de 120.000 marcs alemanys. Durant aquells anys el Pissarro havia anat a parar als Estats Units, on finalment va recalar a la galeria Stephen Hand, de Nova York, on el va adquirir el baró Thyssen el 1976 per 275.000 dòlars. Va acabar al Museu Thyssen de Madrid, i és una de les peces que va ser comprada pel Govern espanyol després de l'acord amb la família del baró.

El 2001, un amic dels descendents de Lilly que va anar de vacances a Madrid els va dir que havia vist el quadre a un museu, iniciant-se llavors un plet als Estats Units. Dos tribunals californians van donar la raó a la fundació Thyssen, personada juntament amb el Govern espanyol, però el 2022, els descendents, recolzats per la Federació de Comunitats Jueves d'Espanya, la Comunitat Jueva de Madrid i la United Jewish Federation de San Diego (EE .UU.) van aconseguir que l'assumpte arribés al Tribunal Suprem nord-americà.

El gener d'aquest any, la Cort d'Apel·lacions va sentenciar a favor del Museu Thyssen, justificant la decisió en assenyalar que és preferible aplicar les lleis espanyoles a les californianes per determinar la propietat de l'obra, i aquest és el motiu pel que podeu contemplar-la al Thyssen de Madrid.

4.- FALSIFICACIÓ

En una de les reunions que vaig mantenir amb l'equip del MNAC, em van explicar que un dia de fa uns anys, un jutge els va enviar uns 40 quadres de Kandinski (**imatge 4**). Segons sembla, demanava al MNAC autenticar els quadres, encàrrec que es va declinar per falta de competències: no és la feina del museu autenticar les obres. En demanar més informació al MNAC per desenvolupar aquest punt, em van respondre via e-mail: “No hi ha cap informe, va passar fa molts anys i simplement recordava que hi va haver una petició per part dels Mossos que no es va acceptar”.

5.- PLET PER HERÈNCIES

Julio Muñoz Ramonet, un milionari i empresari barceloní que gràcies als seus contactes franquistes va iniciar la seva fortuna traficant amb cotó i que s'havia refugiat a Suïssa per fugir de la Justícia espanyola, que el perseguia per assumptes fiscals, va morir el 1991 a la localitat de Coira (Suïssa). Al testament, redactat alguns anys abans de la seva mort, va llegar a la ciutat de Barcelona el seu palauet del carrer Muntaner i la rica col·lecció d'obres d'art que albergava al seu interior, entre les quals constava *L'Aparició de la Verge del Pilar* (**imatge 5**), de Francisco de Goya.

L'Ajuntament de Barcelona, en tenir coneixement de l'herència llegada a la ciutat, el 1995 va crear la Fundació Julio Muñoz per gestionar-la. I aquí van començar els litigis. Les filles de Muñoz Ramonet van al·legar que s'havia interpretat el testament erròniament a causa d'una mala traducció de l'alemany a l'espanyol. L'advocat suís de l'empresari va al·legar que s'havia traduït "patrocini" per "patronat", i que el que pretenia el senyor Muñoz Ramonet era que l'Ajuntament de Barcelona s'encarregués del manteniment i les despeses de la Fundació, però que la direcció de la mateixa i la seva propietat havien de pertànyer a les quatre filles. O sigui, venia a dir que la Fundació creada per l'Ajuntament el 1995 era il·legal.

Com a anècdota curiosa, la fotògrafa reputada Isabel Muñoz, filla de l'empresari, va al·legar durant una de les vistes del judici que la ideologia del seu pare impedia pensar que volgués deixar les obres a la ciutat: "el meu pare era de dretes, sempre estava envoltat de sacerdots i militars i mai no li hagués passat pel cap deixar els seus béns a l'Ajuntament de Barcelona, que qualificava 'd'organització socialista'".

Fins ara, la Justícia ha donat la raó a l'Ajuntament, i per això la pintura de Goya que va estar en dipòsit judicial en el MNAC durant el litigi, actualment ja es considerada patrimoni de l'Ajuntament de Barcelona i es troba exposada en el MNAC, per al nostre gaudi.

6.- OBRES VENUDES PER CAPELLANS, BISBES O MONGES DESITJOSOS D'UN INGRÉS EXTRA

Erik El Belga, el lladre d'art més famós d'Europa, que va morir el 2020, explica a les seves memòries (titulades "Per amor a l'art") que la majoria d'espòlis d'art romànic que se li van atribuir van ser peces comprades directament al clergat, o que els mateixos capellans eren els que li facilitaven l'entrada a l'església a canvi de diners. El seu robatori més conegut a Espanya va ser el *Retaule de Santa Maria* (**imatge 6**), datat al S XII, espoliat del Santuari de Sant Miquel d'Aralar, a Navarra. Vaig preguntar al MNAC si hi havia alguna peça seva, i em van dir que no.

7.- CONTRABAN D'OBRES D'ART

Jaime Botín, milionari i expresident de Bankinter, va adquirir el 1977 en subhasta la pintura de Picasso *Cap de dona jove* (1906) (**imatge 7**), valorada avui en 26 milions d'euros, i la va penjar al saló del seu veler.

36 anys més tard, el 2013, Botín va sol·licitar el permís d'exportació de la pintura a la Junta de Qualificació, Valoració i Exportació de Béns del Patrimoni Històric Espanyol, permís que li va ser denegat el desembre del mateix any.

Tot i la denegació, Botín va traslladar el 2015 la pintura a un dels seus iots, que estava atracat al port de València, amb la finalitat de treure-la il·lícitament d'Espanya, «donant instruccions al seu capità perquè ocultés a les autoritats la presència de l'obra al vaixell».

El mes de juliol del mateix any, el vaixell va atracar al port de Calvi (Còrsega, França) amb la pintura a bord, mentre que Botín va contractar amb l'empresa 'Netjets Transportes Aéreos' la reserva d'un vol per traslladar-se amb el quadre a Ginebra (Suïssa) amb la intenció de vendre'l.

Els serveis duaners francesos, en tenir coneixement de la idea de Botín, van ordenar la pertinent inspecció i van localitzar el quadre embalat a la cabina del comandant, procedint a la seva intervenció.

El 10 d'agost l'autoritat judicial de Bastia va autoritzar el lliurament de l'obra a la Guàrdia Civil, que va traslladar el quadre al Museu Nacional Reina Sofia, on va quedar a disposició judicial.

El febrer del 2020, la jutgessa el va declarar culpable d'un delictes de contraban de béns culturals i el va condemnar a tres anys i un dia de presó, i a pagar una multa de 91,7 milions. Va pagar la multa, però a causa de la seva edat avançada (85 anys) es va salvar de l'ingrés a presó.

8.- DEUTES FISCALS O DESPESES JUDICIALS

El juny del 2009, la fiscalia de Barcelona va presentar una querella per apropiació indeguda i falsedat contra Fèlix Millet i Tusell i tres responsables i directius del Palau de la Música Catalana. Millet es va veure obligat a abandonar el càrrec al patronat, i va cessar de la presidència del Banc de la Petita i Mitjana Empresa Bankpime.

Seguint el consell dels seus advocats, Millet va reconèixer el desviament de fons als seus comptes i patrimoni personal. Ell mateix va confessar haver realitzat un desfalc per un import de 3,3 milions d'euros que va destinar, entre altres usos, a reformar edificacions de la seva propietat i pagar viatges turístics. A més, va dir que havia pagat comissions i realitzat pagaments en diners negres a artistes que actuaven al Palau de la Música.

El setembre del mateix any, Fèlix Millet va dipositar al jutjat, juntament amb la seva confessió, 1,6 milions d'euros en metàl·lic i una llista de béns i immobles de la seva propietat, el valor dels quals pujava a 12,5 milions. Entre les propietats detallades per l'expresident de la Fundació Orfeó Català-Palau de la Música per fer front a les seves eventuais responsabilitats econòmiques hi havia dues obres dels pintors catalans Ramon Casas i Isidre Nonell. *El Retrat de la nena Sardà (imatge 8)*, de Casas, taxat en 350.000 €, i una de les pintures que va realitzar Isidre Nonell amb el títol de *Figura de dona (imatge 9)*, taxada en 400.000 €.

El març del 2012, van entrar al dipòsit judicial d'aquest museu els dos quadres modernistes, tot advertint que quan els quadres arribessin no podrien ser exhibits, ja que es tractava d'un dipòsit judicial, que simplement comprometia el museu a custodiar els dos quadres en perfecta conservació mentre durés el procés judicial.

El juliol del 2010, el jutge va autoritzar Fèlix Millet a vendre la pintura de Nonell per cobrir les despeses judicials.

La decisió de la sentència es va publicar el 15 de gener del 2018, condemnant Jordi Montull a set anys i mig de presó, la seva filla Gemma Montull a 4 anys i mig, i l'expresident Fèlix Millet a nou anys i vuit mesos. Marta Vallès hauria de tornar al Palau 6,41 milions d'euros i la seva filla Laila, 112.782 euros, per ser declarades parcípias a títol lucratiu. També es va condemnar Convergència Democràtica de Catalunya i el seu extresorer, Daniel Osàca, pel decomís de 6,6 milions d'euros. Fèlix Millet va ser sancionat amb 4,1 milions d'euros per blanqueig de capitals i per delictes de frau a Hisenda, i entre ell i Jordi Montull Bagur havien de tornar al Palau de la Música Catalana més de 23,2 milions d'euros.

La Sala Parès va vendre l'obra per 254.000 €. *El Retrat de la nena Sardà* de Ramon Casas, segons fonts del museu, va sortir del dipòsit judicial del MNAC l'any 2021, però no m'han pogut facilitar quina va ser la seva destinació.

9.- CONFUSIÓ ENTRE ALLÒ PÚBLIC I ALLÒ PRIVAT PER PART DE POLÍTICS I ADMINISTRACIÓ ESTATAL

El 1998 van desaparèixer dos quadres del Parlament de Catalunya: *Paisatge* (**imatge 10**), del 1919, del pintor empordanès Marià Llavanera, i una altra obra titulada *Salardú* (Vall d'Aran) (**imatge 11**), del 1944, del barceloní Marià Pidelaserra. Resulta que per motius de realització d'unes obres de manteniment a la sala de visites del Parlament, es van traslladar les pintures que decoraven la sala a un magatzem al mateix Parlament. Al cap d'uns mesos, el març del 1988, es va detectar la desaparició de les dues pintures. Des de la Cambra catalana es va presentar una denúncia davant els Mossos d'Esquadra i es va obrir una investigació en què es van arribar a interrogar fins a 19 empleats de la institució, sense resultat. No es va poder precisar la data de la sostracció i només es va determinar que s'havien vist per darrera vegada el juliol de 1987.

Gairebé trenta anys després, una persona que assegurava actuar com a intermediari dels que havien guardat els dos quadres durant tot aquest temps, va contactar amb el MNAC, va venir fins aquí i els va tornar. Quan es va comprovar que coincidien amb els dos olis robats, es van analitzar per verificar que no es tractava de falsificacions. I no només es va certificar que eren els originals de Llavanera i Pidelaserra desapareguts, sinó que a més es trobaven en perfecte estat de conservació, cosa que fa pensar que van estar tot aquest temps en un lloc segur.

Els Mossos van arribar a una triple conclusió: aquests dos quadres eren els únics que van desaparèixer el 1988 al Parlament; les obres tornades eren els originals, i l'intermediari va actuar sense ànim de lucre i sense sol·licitar recompensa. Atès que el delicte ja havia prescrit, encara que es poguessin reobrir diligències es donava per fet que el cas quedaria arxivat. Però van persistir alguns interrogants, com ara qui va ser el diputat de l'època que va participar en la desaparició? Com van sortir d'un edifici oficial amb policies a la porta sense que ningú sospités? I per què es van tornar al cap de 30 anys?

10.- ART COM A MITJÀ PER AL BLANQUEIG DE DINERS

El cas Pretòria va ser un cas de corrupció política entre el 2000 i el 2009 en què els acusats van establir una operativa per manipular contractes a diversos ajuntaments de la província de Barcelona a favor d'empresaris disposats a pagar comissions. Entre els imputats hi havia ex-alts càrrecs de CiU i polítics del PSC. Les plusvàlues per als constructors van arribar a superar els 4 milions d'euros.

Però el que ens interessa del cas és que els principals implicats van blanquejar milers d'euros adquirint obres d'artistes famosos com Bacon, Picasso, Miró, Vasarely, Vayreda, Guinovart o Nonell.

Segons consta en el sumari del cas, el suposat cervell de la trama, Luis García, «Luigi», i un altre dels principals implicats, Lluís Prenafeta, exsecretari general de Presidència de la Generalitat amb Jordi Pujol, tenien una gran quantitat d'obres d'art, les quals sembla que havien utilitzat per al blanqueig de diners.

Al domicili de Prenafeta es van trobar totes les parets decorades amb 26 quadres de famosos artistes. Entre les obres que decoraven casa seva figuren *Captaire* i *Dona captaire*, d'Isidre Nonell, obres de Rafols Casamada i Joan Miró, dibuixos de Josep Tharrats, i fins i tot un aiguafort de Picasso i un acrílic de Perico Pastor. En la declaració davant del jutge, Prenafeta va admetre que tenia obres per valor de 13 milions d'euros.

Als registres realitzats als pisos propietat d'en Luigi van ser localitzades 256 obres d'art. L'inventari de les peces, que avui estan dipositades al Centre de Recuperació de Béns Mobles de Catalunya a Valldoreix, dona una idea del volum de diners que havia invertit en la seva col·lecció. Hi havia peces de Miguel Berrocal, Gerardo Rueda, Pablo Picasso, Vasarely, Erwin Bechtold, Penk, Canogar, Karel Appel, Francis Bacon o Pat Andrea. D'aquest últim, les seves preferides eren “*Alicia al país de les Meravelles*” (**imatges 12 i 13**) i “*Alicia a través del mirall*”, molt metafòrics els seus gustos.

EPÍLEG*: DACIÓ EN PAGAMENT

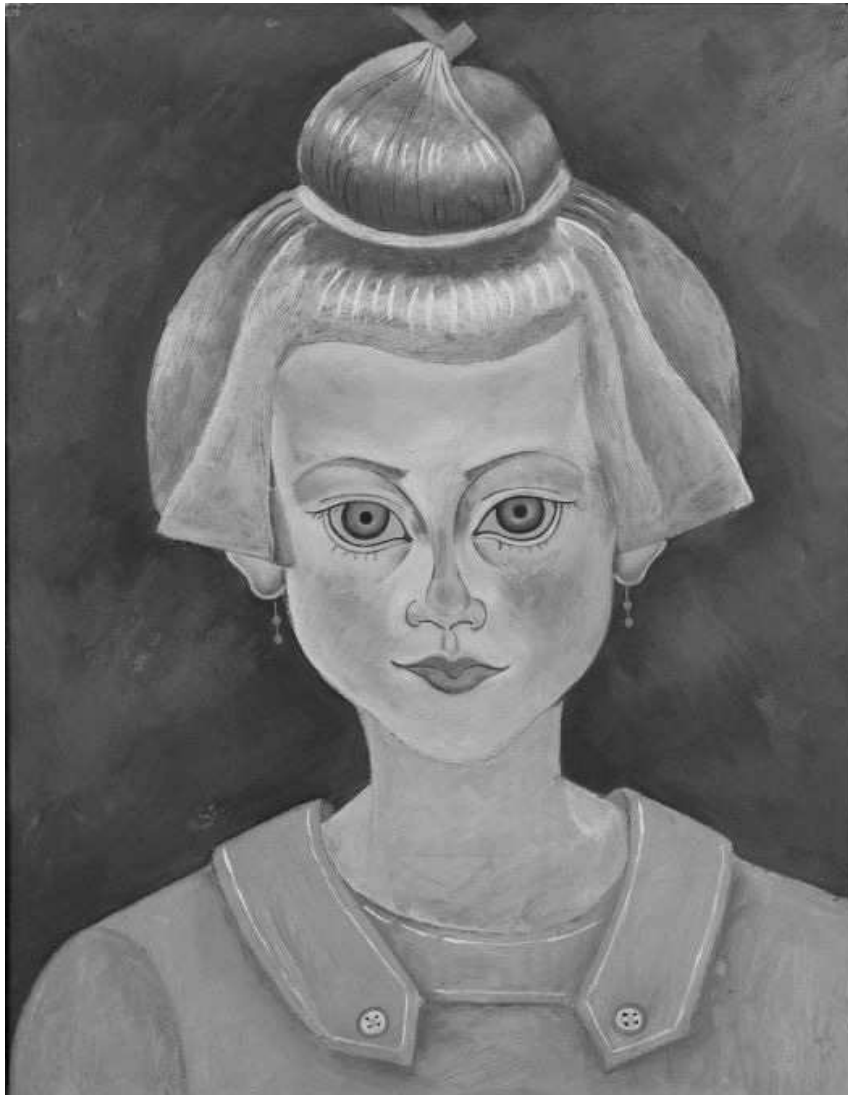
El 2007, l'empresa Abertis Infraestructuras va arribar a un acord amb el Ministeri de Cultura i el Ministeri d'Economia i Hisenda per pagar els impostos a través de la donació de la pintura de Picasso *Dona amb barret i coll de pell* (**imatge 14**) (1937), pintura que posteriorment l'Estat va cedir a aquest museu i actualment està exposada.

*Aquesta obra no ha passat per dipòsit judicial.

GALERIA D'IMATGES

**1.- COM A TRANSACCIÓ ECONÒMICA ENTRE GRUPS PERTANYENTS
AL CRIM ORGANITZAT**

imatge 1

Retrat d'una vaileta
Joan Miró (1919)

2.- ART ROBAT COM A PÒLISSA D'ASSEGURANÇA

imatge 2

Nativitat amb Sant Francesc i Sant Llorenç
Caravaggio (1609)

3.- COM A OBJECTE DE SAQUEIG O TRÀFIC APROFITANT EL CAOS GENERAT PER UN CONFLICTE BÈL·LIC

imatge 3

Rue Saint Honoré per la tarda. Efecte de pluja
Camille Pissarro (1897)

4.- FALSIFICACIÓ

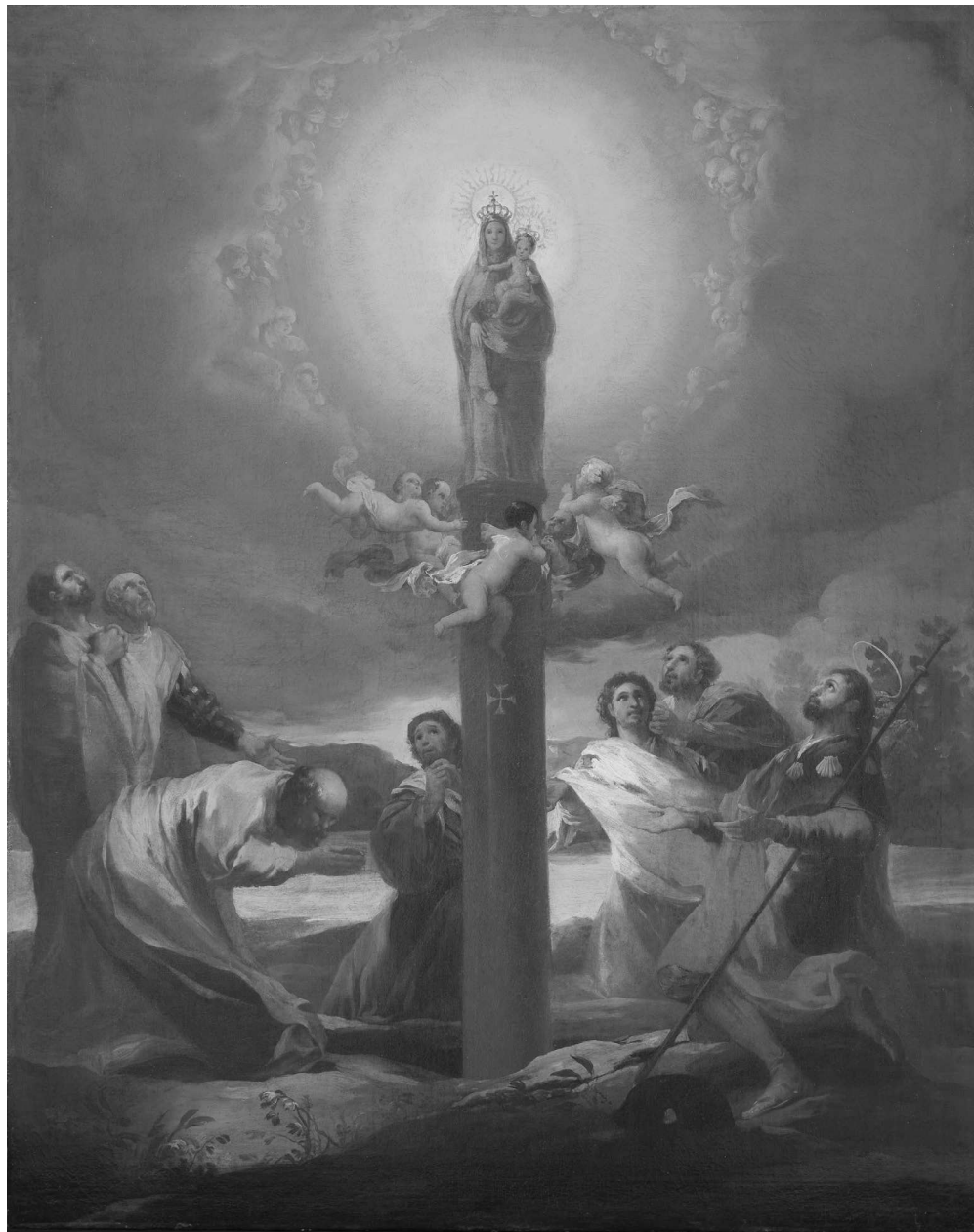
imatge 4

Còpia d'una pintura de Wassily Kandinsky

5.- PLET PER HERÈNCIES

imatge 5

L'aparició de la Mare de Déu del Pilar
Francisco de Goya (1782-83)

6.- OBRES VENUDES PER CAPELLANS, BISBES O MONGES DESITJOSOS D'UN INGRÉS EXTRA

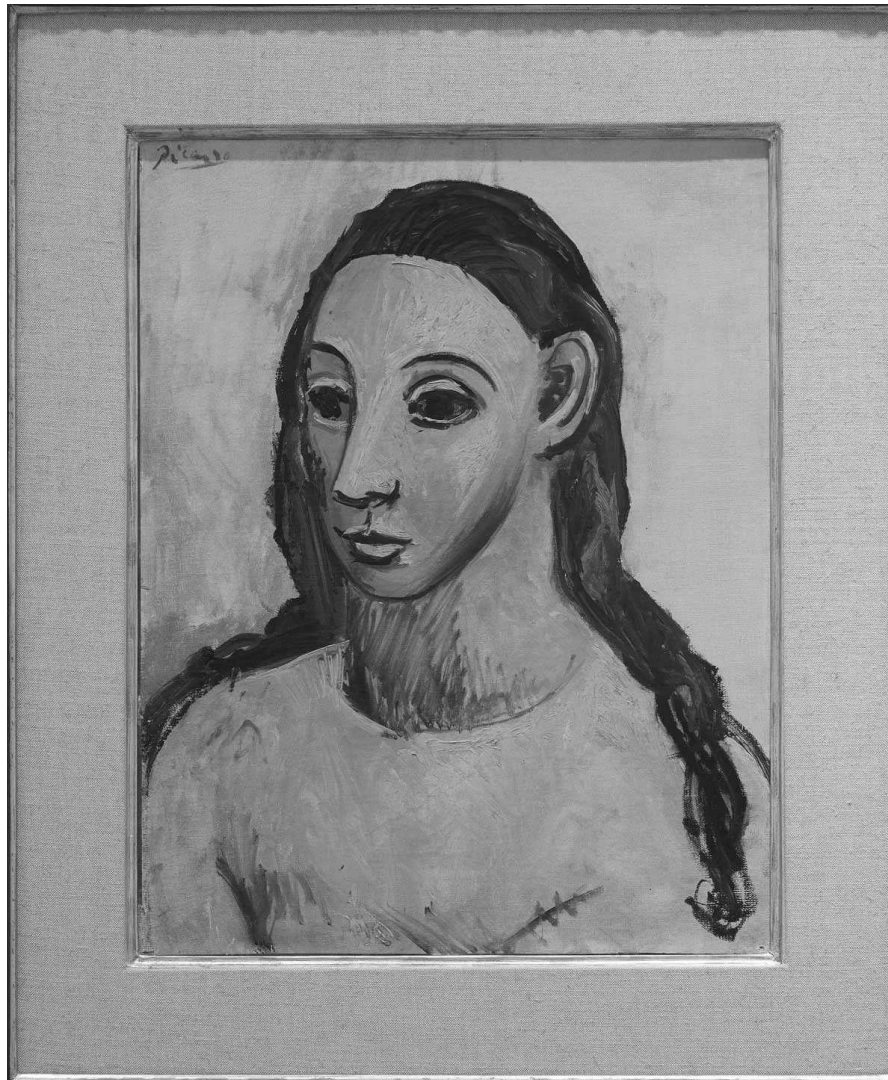
imatge 6

Retaule de Santa Maria (S. XII)

7.- CONTRABAN D'OBRES D'ART

imatge 7

Buste de jeune femme
Pablo Picasso (1906)

8.- DEUTES FISCALS O DESPESES JUDICIALS

imatge 8

Figura de dona
Isidre Nonell (1909)

imatge 9

Retrat de la nena Sardà
Ramon Casas (1893)

9.- CONFUSIÓ ENTRE ALLÒ PÚBLIC I ALLÒ PRIVAT PER PART DE POLÍTICS I ADMINISTRACIÓ ESTATAL

imatge 10

Paisatge
Marià Llawanera (1919)

imatge 11

Salardú (Vall d'Aran)
Marià Pidelaserra (1944)

10.- ART COM A MITJÀ PER AL BLANQUEIG DE DINERS

imatge 12

Alicia en el país de las Maravillas
Pat Andrea (2003-2006)

imatge 13

Alicia en el país de las Maravillas
Pat Andrea (2003-2006)

EPÍLEG

imatge 14

Mujer con sombrero y cuello de piel
Pablo Picasso (1937)

Obra realitzada pel projecte curatorial *Guèisers*,
de Montse Badia, dins al marc de Programes Públics del
Museu Nacional d'Art de Catalunya